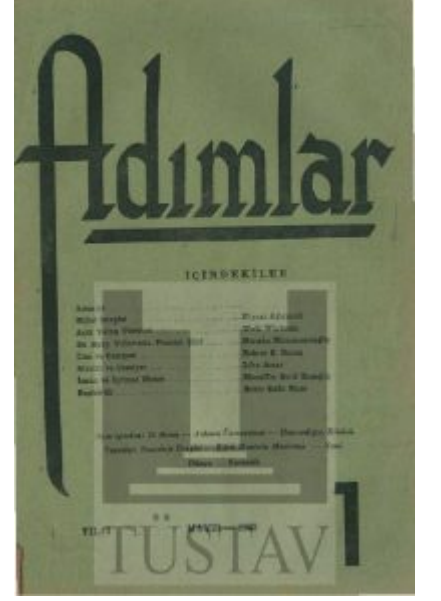

Adımlar Dergisi

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi.

Yüz yıla yakın bir birikime sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, bu süre zarfında çeşitli iç ve dış dinamiklerin etkisiyle muhtelif atılımlara; sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelere; bir bu kadar da beklenti, bunalım ve hayal kırıklıklarına sahne olmuştur. Bu durum, Türkiye'deki dergicilik faaliyetleri için de geçerlidir. Tek parti döneminde birçok gazete ve dergi yayınlanmış olmakla birlikte kontrollü bir yapı söz konusuydu ve bu, dönemin otoriter anlayışının bir sonucuydu. Bu inişli çıkışlı gelişmelere rağmen Türkiye'de dergi yayıncılığında önemli gelişmeler yaşandığı ve önemli örneklerin faaliyetler yürüttüğü ifade edilebilir.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarında (1939-1945) izlediği dış politika, iç politikada da önemli sonuçlara yol açmıştır. Bu yıllarda Türkiye, aktif tarafsızlık veya denge politikası olarak isimlendirilen bu politika ile savaşın dışında kalmayı başarırken, savaşa yönelik hazırlıklar bağlamında alınan önlemler nedeniyle toplum, çeşitli ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Ancak Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sadece ekonomik anlamda değil, ideolojik bağlamda da etkilenmiştir. Bu etkilenme durumunda yöneticilerden aydınlara ve topluma kadar geniş bir alan söz konusu idi. Savaşın seyrinin ve ekonomik sorunların Türkiye'deki gelişmelere yön verdiği bu ortamda dergi yayıncılığında da bir canlanma yaşanmıştır. Bu yıllarda fikir dergiciliği kanalıyla ortaya konan yaklaşımlar, ekonomik alandaki sorunlar ile ters orantılı olarak önemli bir zenginlik ve çeşitlilik göstermiştir.

Savaş yıllarında yayın hayatına başlayan süreli yayınlardan birisi de Adımlar dergisidir. "Aylık Fikir ve Kültür Dergisi" sloganıyla Ankara'da yayınlanan derginin sahibi ve neşriyat müdürü Behice S. Boran'dır. Bununla birlikte Boran, uzun yıllar sonra Uğur Mumcu ile gerçekleştirdiği söyleşide, Niyazi Berkes ile birlikte çıkardıkları Yurt ve Dünya (Ocak 1941-Mayıs 1944) dergisinden ayrıldığını ve Muzaffer Şerif Başoğlu ile Adımlar dergisini yayınlamaya başladıklarını belirtmiştir. Sadece 12 sayılık yayın hayatına sahip olan Adımlar'ın ilk sayısı Mayıs 1943'te, son sayısı da Nisan 1944'te yayınlanmıştır. İlk sayısı Recep Ulusoğlu Basımevi'nde, diğer sayıları ise Alaeddin Kiral Basımevi'nde basılmış olan

derginin fiyatı 25 kuruş, altı aylık aboneliği 150 kuruş, yıllık aboneliği de 300 kuruştur. Adresi ise “Posta Kutusu 61, Ankara”dır. Dergide 12 sayı boyunca aynı kapak tasarımı benimsenmiş olmakla birlikte, her sayı için farklı bir renk tercih edilmiştir.

Adımlar dergisi, “sanat sanat içindir karşısında sanat toplum içindir”; “yeni hümanizma karşısında eski hümanizma”; “evrensel edebiyat karşısında yerel edebiyat” gibi karşıtlıklar bağlamında Türkiye’nin ilk halk sosyolojisi çalışmaları arasında değerlendirilmektedir. Aytül Kasapoğlu, Adımlar ile ilgili olarak kaleme aldığı kapsamlı incelemede Behice S. Boran’ın ve derginin muhaliflerle ve değişime karşı duran muhafazakârlarla ciddi bir mücadele yürüttüğünü ifade etmektedir. Yazara göre dergi için Adımlar isminin tercih edilmesi, değişimin ve ilerlemenin ne denli önemsendiğini göstermektedir.

Mayıs 1943 tarihli birinci sayıda yer alan sunuş bölümü, derginin kimliğini ortaya koymaktadır. Yazarı belli olmayan bu bölüm, Behice Boran ve Muzaffer Şerif Başoğlu’nun Adımlar’ı çıkarma amaçları konusunda önemli ipuçlarına sahiptir. Burada derginin hareket yönünün gözle görülür ve elle tutulur gerçekler olduğu vurgulanmakta, dünyanın bir geçiş döneminde olduğu, eski düşünce sistemlerinin yıkıldığı, bu büyük değişim ve dönüşümün insanların birbirleriyle ve insanların doğayla ilişkilerini değiştirdiği savunulmaktadır. Ancak burada asıl önemli olanın bu değişim ve dönüşüme ayak uydurabilmek olduğu, çünkü sadece değişim ve dönüşüme ayak uyduranların kurumları ve kültürleri ile ilerleme kaydedebileceği ifade edilmektedir. Bu kaçınılmaz değişim içerisinde Türk milletinin bilinmeyene doğru yol alması değil, Türk devriminin ileri hamlelerinin açtığı yolda belirli bir hedefe doğru kararlı adımlarla ilerlemesi gerektiği belirtilmektedir. Devamında da Türkiye’nin yapısal değişim içinde olduğuna tekrar değinilerek bundan sonra kültürel olarak dünyaya açılma zamanının geldiği, ilerici zihniyetten ve Batı’dan yana bir tavır koymanın gerektiği, bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilerin uluslararası ve evrensel olduğu, kır-kent ikiliğinin sona erdirilmesi ve bütüncül kalkınmanın hedeflenmesi gerektiği, ahlakın kaynağının toplumsal ilişkiler, dolayısıyla da toplum olduğu belirtilerek bireycilik karşısında toplumcu bir duruş vurgulandığı, eğitim sistemindeki ikiliğe karşı çıktığı, Hümanizmanın doğru okunması gerektiği ve Halkçılık üzerinde durulduğu görülmektedir.

Derginin yazar kadrosunda Behice S. Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Niyazi Ağırnaslı, Hilmi Ziya Ülken, Nurullah Ataç, Rifat Ilgaz, Nermin Menemencioğlu, Münir Belen, Jean Camborde, Bekir Sıtkı Kunt, Liko Amar, Yunus Kâzım Köni, Orhan Burian, Reşat Enis, Dr. Ziya Oykut, E. Işık, Y. Nuri Zaimoğlu, Kemal Bilbaşar, Burhan Arpad, Hüsamettin Bozok, Hüsnü Baki, Zeki Baştımar, Suat Taşer, Halil AYTEKİN, Enise Apak ve Yaşar Çöl gibi isimler bulunmaktadır.

Behice S. Boran’ın derginin bütün sayılarında yazısı bulunmaktadır. Yazarlardan Behice Boran 12 yazı ile ilk sırada yer alırken, ikinci sırada dokuz yazı ile Muzaffer Şerif Başoğlu yer almaktadır. Boran’ın sosyoloji, edebiyat, köy, hümanizma, batıcılık, ırkçılık, bilim ve ekonomi gibi çeşitli konularla ilgili yazıları şu şekildedir: “İlim ve Cemiyet”, “Sanat Sanat İçindir, Sanat Cemiyet İçindir Dolambacı”, “Değişme Halinde Köylerimiz”, “Hangi Manada Milli İlim”, “Sanatın Sosyal Şartları ve Roman”, “İngiliz Romanının Sosyal Cephesi”, “Hümanizmanın Sosyal Şartları”, “Ekonomik Kanunlara Karşı Gelinemez”, “Zirai İstihsalin Geriliği”, “Sanatta Konu Meselesi” ve “Kalp Fikir, Gerçek Fikir”. Muzaffer Şerif Baş’ın yazıları da “İnsan ve İçtimai Nizam”, “Garp Hayranlığı ve Kültür Otarşisi”, “İrk Psikolojisi Tenkidine Cevap”, “İlimde Gelişmemizin Reel Şartları”, “Hümanizma Görüşümüz”, “Seçkin Adam Düşkünlüğü ve Faşizm”, “Psikoloji ve Yeni Neslin Yetiştirilmesi” ve “Fikir Mesullüğü ve Zorba Zihniyeti” şeklindedir.

Adımlar’da yayınlanan diğer makalelerin 34’ü yerli, 18’i de yabancı yazarlara aittir. Kültür, sanat ve edebiyat

alanlarında yetkin batılı uzmanlardan istendiği anlaşılan bu yazılar Türkçe'ye çevrilerek Adımlar'da yayınlanmıştır. Bunların yanı sıra dergide yerel yazarlar tarafından yazılan çeşitli hikâye ve şiirler de yer almaktadır.

Dergide yer alan yoksulluk, eşitsizlik ve hızlı dikey hareketlilik sonucu ortaya çıkan çatışma içerikli hikâyelerin çoğu didaktik amaçlıdır. Bu anlamda E. Işık'ın "Koç Yiğit Köroğlu", Bekir Sıtkı Kunt'un "Beşibirlik", "Eski Arkadaş", "Küfeci Çocuk", "Tabak Osman" ve "Bir Balo"; Kemal Bilbaşar'ın "Pazarlık"; Sabahattin Ali'nin "Portakal"; Orhan Kemal'in "Uyku" ve Halil Aytakin'in "Adak Ali" isimli hikâyeleri örnek olarak ele alınabilir.

1940'ların ilk yarısında, aydınlar arasındaki önemli tartışmalardan biri hümanizma kavramıydı. Ulusal basın ve diğer süreli yayınların yanı sıra Adımlar da bu tartışmanın dışında kalmamış ve ikinci sayıdan itibaren "Adımlar'ın Hümanizma Anketi" başlığı ile dönemin aydınlarından görüşler alınmıştır. Derginin 2., 3., 4. ve 5. sayılarında anketin yanıtları yer almaktadır. Hümanizma sayısı olarak yayınlanan 8. sayıda ise Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Zeki Baştımar ve W. Ruben'in hümanizma ile ilgili yazmıştır. Bu yazılarda derginin hümanizma ile ilgili görüşlerine ulaşmak mümkündür.

Adımlar'ın "Ayın İçinden" sütunu da hayli dikkat çekicidir. Bu sütunun amacı, derginin birinci sayısında şu şekilde ifade edilmiştir: "Ayın içinden sütunlarında "Adımlar", günümüzün müşahhas seyrinden bazı tipik olayları yakalılarak bunların fikir ve kültür hayatımız üzerindeki manasını objektif bir surette kıymetlendirmeğe çalışacak ve yeni yayınlar üzerinde duracaktır. Bunu yaparken bazı miyarlara uygun olarak hareket edeceğiz. Bizim anlayışımıza göre neşriyat alanı eş dost arasında bir cilveleşme fırsatı hazırlayan bir alan değildir. Şahıs olarak birinin nazarı dikkatini çekmek, birine ehemmiyet verdiğimizizi göstermek, birine kızdığımız izhar etmek istiyorsak bunu şahıs olarak yapmalıyız. Herkesin malı olan neşriyat sütunları şahsi olmıyan bir platformdur. Onun için biz bu sütunlarda olayları ve yayınları yalnız objektif ve gayri şahsi miyarlara göre kıymetlendireceğiz."

"Ayın İçinden" bölümünde önemli bir kısmı Behice Boran tarafından kaleme alınan faaliyetler okuyucuya aktarılmaktadır. Bunların haricinde 30 civarında yerli ve yabancı çeviri kitap okuyucuya tanıtılmış durumdadır. Bu kitapların, eleştirel yöntemlerle tanıtıldığını görmek mümkündür. Bu bağlamda Saffet Korkut'un "İrlanda Milli Tiyatrosunu Kuranlar ve Dramlardan Numuneler" ile Muzaffer Şerif Başoğlu'nun "İrk Psikolojisi" isimli kitaplarıyla ilgili olarak Behice Boran ve Muzaffer Şenyürek tarafından yazılan tanıtımlar dikkat çekmektedir.

Derginin ikinci sayısından itibaren İş Bankası; üçüncü sayıdan itibaren de Milli Piyango İdaresi reklamı yer almaktadır. Sekizinci sayı ile birlikte de "Besler, Serinletir, Neşelendirir" sloganıyla Tekel Birası reklamı yer almaktadır. Bunların yanı sıra ilk sayıdan itibaren birtakım esnaf reklamı sürekli olarak iç kapakta yayınlanmıştır. Bunlar zeytin, zeytinyağı ve sabun tüccarlarına aittir.

Bu bilgiler ışığında Adımlar dergisinin, kısa ömürlü serüvenine rağmen Türkiye'deki halk sosyolojisi disiplininin gelişimi için bilimsel bir platform olarak hizmet verdiği ve sosyal bilimler alanında önemli bir kaynak oluşturduğu savunulabilir. Bu bağlamda ekonomi, edebiyat, eğitim, kültür, göç, kentleşme, kırsal kalkınma, sanat, savaş, siyaset vd. alanlarla ilgili yazılar içeren Adımlar dergisinin hedeflerine önemli ölçüde ulaştığı ifade edilebilir. Adımlar'ın yayın politikasının genel ilkeleriyle ilgili olarak Kasapoğlu'nun tespit ettiği şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Köy ve köycülük yerine büyük kentlerden, sanayileşme ve teknolojiye yana olmak.

Parçacı yerine bütüncül bir bakış açısına sahip olmak özellikle de yerel/yurt ve evrensel/dünya arasında denge kurmaya çalışmak.

Batıyı eleştirerek tanımak ve Batının deneyimlerinden hareketle ulusa mesajlar vermek.
Yeni hümanizma anlayışını benimseyen iktidar politikalarına muhalefet etmek.
Bilim, ekonomi ve teknoloji kadar kültür ve sanata da önem vermek.
Sınıf yerine halk, toplum yerine millet kavramlarını tercih etmek.
Geçici olanlara karşı çıkararak kalıcı olanı desteklemek.
Kapalılık ve yalnızlaşmaya yol açacağı için milli ilim ve sanat yerine evrensel bilim ve sanatı geliştirmek.
Birey ve seçkinler yerine halkın refahı için çalışmak.
Alman ve Fransız hayranlığına karşı çıkarken Amerikan realizmini olumlamak.

Kadri UNAT

KAYNAKÇA

Adımlar

ERCAN, Eren Ekin, “Erken Cumhuriyet Döneminde Hümanizma Kavrayışları I: Adımlar Dergisi Hümanizma Anketi”, **İNİF E-DERGİ**, Mayıs 2021, 6 (1), s. 163-179.

İNÜĞÜR, M. Nuri, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1992.

İNÜĞÜR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2002.

KABACALI, Alpay, **Türk Basınında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

KASAPOĞLU, Aytül, “Bir Halk Sosyolojisi Örneği Olarak Adımlar Dergisinin Semiyotik İncelemesi”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 2011/1, s. 134-191.

KOÇ, Emel, “Türkiye’de Felsefe ve Fikir Dergileri (1849-1980)”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 33, 2019. s. 1-15.

MUMCU, Uğur, **Behice Boran ile Söyleşi-Bir Uzun Yürüyüş**, Uğur Mumcu Vakfı Yayınları, Ankara 2020.

ŞAPOLYO, E. Behnan, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın**, Güven Matbaası, Ankara 1969.

TOPRAK, Zafer, “Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı”, **Türkiye’de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1983)**, (Ed. A. İlyasoğlu ve D. İnsel), Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 13-54.

TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi Yayınları. İstanbul 2003.

YILDIRIM, İsa, **İnönü Döneminde Sol Düşünce Dergilerinin Olay ve Olgulara Bakışı**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2022.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/adimlar-dergisi/?pdf=6356> adresinden erişilmiştir